

Западното примиренчество пред произвола на Москва

Огнян Минчев, Институт за регионални и международни изследвания

03 септември 2008 г. в-к "Дневник"

Част II

Антикомунистическите интерпретации на съветската система през Студената война гравитират около два полярни възгледа - на Ричард Пайпс, който смята, че болшеvizмът е продукт на руската история и култура, и на Ал. Солженицин, който е убеден, че комунизмът е наложен на Русия с насилие отвън, в разрез с нейната идентичност и цивилизация

Двайсет години след края на Съветския съюз става все по-очевидно, че Пайпс печели в спора. Все по-голяма част от феномените, които сме възприемали като израз на комунистическата система, започват да се проявяват като характерни черти от физиономията на съвременна Русия. Това се проявява особено ярко в психологията на властта.

Властта в Русия винаги е монолитна

Процесите на вътрешна диференциация, на оформяне на алтернативни властови центрове, на търсене на полезни властови баланси, които са така характерни за европейската традиция още от Средновековието насам, са непознати за Русия.

Разположена върху огромна територия, където интегрирането на властовата инфраструктура по места е проблематично, руската държавна традиция всячески подкрепя единоначалието, концентрацията, интегритета на властта. Властовите баланси са чужди на руската традиция и поради покорния, неконфликтен в политическото измерение нрав на руския човек, на руската народна традиция. Царят - самодържец е бащата, под който непротиворечиво се реди пирамидата на държавата и обществото. Всяко оспорване на самодържавния монопол е "смутно" време, време на хаос и упадък. Всяка позитивна реформа и развитие идват отгоре, от центъра и се налагат надолу със сила.

Покорността на населението и необозримостта на държавните териториални владения правят безпредметно усилието за вътрешна еволюция и прогрес. Руското самодържавие няма силни предизвикателства на своята собствена територия. Затова външната териториална експанзия се оформя като господстващ, ако не единствен критерий за държавно-политически успех.

Имперското завоевание под монополния властови контрол на самодържавието е безгранично и се легитимира от вярата в особената мисия на Русия да разпространи по външния свят своята идентичност и своята "истина" - разбира се, без неговото съгласие.

Това, което претърпя крах през 90-те години, бе не демократизацията на Елцин, която малко или повече отговаряше като достижения на състоянието на съвременното руско общество. Провали се опитът руската държавно-политическа идентичност да бъде преформулирана по неимперски модел. Русия се оказа твърде голяма и многообразна, за да бъде национална държава, но и твърде слаба и институционално незряла, за да бъде успешна общност на нации по един модел на хоризонтално, доброволно сътрудничество. Възстановяването на имперската легитимация на властта се оказа без алтернатива - или поне така твърдят идеолозите на Путиновия режим. Комунизмът бе мъртъв, а православието - частично възстановимо. Необходимо бе натрупване на сили, на ресурс, за да се стартират отново властовите инстинкти на имперското поведение. Цените на петрола и газа предоставиха този ресурс.

В Европа и до днес наивно вярват, че рано или късно Русия ще приеме модела на взаимозависимост, на който се гради ЕС. Не, няма да го приеме, защото е чужд на руската идентичност. Именно тази идентичност се разгръща с пълна сила през първите години на XXI век. Русия е отново на сцената не защото осигурява голяма част от енергията на Европа, а защото ефективно монополизира доставките на енергия от Изток и прави успешни опити да монополизира целия приток на определен вид енергоизточници за Европа - например газа. Интензивните опити за газов картел, инициирани от Москва стигат чак до Алжир.

Надеждата, че Москва ще се примири с европейската енергийна харта или че ще приеме принципа за диверсификация на енергийните източници е по-утопична от всякога. "Несправедливото" лишаване на Русия от нейната съветска империя - "най-голямата геополитическа катастрофа на XX век" според Путин - трябва да бъде отменено. Русия днес няма толкова възможности и ресурси, колкото имаше през 1945 или 1968 г. Енергийният монопол спрямо Европа е единствената възможност за трансформиране на икономическия ресурс в имперска власт.

Съществува само един териториален коридор, който не е напълно под руска власт, и по който енергийните ресурси на Каспийско море и Централна Азия могат да тръгнат на Запад - в услуга на пагубната за Москва "диверсификация" на европейския енергиен пакет. Този коридор е Южен Кавказ. Спорът за Нагорни Карабах е опорната точка за контрол на Москва върху Армения и - до голяма степен - върху Азербайджан. Остава Грузия - страна с традиционно проруска ориентация, но изискваща уважение към националното си достойнство и независимост. Страна с православна идентичност, близка до руската култура, предоставяща чудесна възможност за равноправно партньорство и сътрудничество с Русия.

Но империята не познава езика на равноправието и сътрудничесво - тя борави с инструментите на подчинението. Конфликтите в Абхазия и Южна Осетия са средството, чрез което Москва блокира свободното национално развитие на Грузия, блокира функционирането на Южен Кавказ като свободен коридор за търговия, сътрудничество, партньорство между Изтока и Запада - както в областта на енергетиката, така и в разпространението на западния модел на модернизация и демокрация на Изток.

Десетилетия преди Грузия да реши да кандидатства за членство в НАТО, Москва бе

решила, че независима грузинска държава няма да има - просто защото такава държава не съответства на имперския ѝ интерес. Това трябва добре да се осъзнае от тези "наблюдатели", които загрижено укоряват Тбилиси - "е защо ви е НАТО пък сега...?" Грузия се обърна към НАТО тогава, когато разбра, че за нея няма друг шанс да съществува като независима и свободна страна.

Конфликтите с ниска интензивност - или "замразените" конфликти в Абхазия и Южна Осетия се поддържат целенасочено от руската държава с геостратегическа цел през цялото време след 1992 г. Усилията на Саакашвили след 2003 г. да ускори процеса на намиране на решение, да предложи модели за демократична реинтеграция на двете области под контрола на международната общност засили тревогата на Москва относно бъдещата формула на нейния контрол върху Закавказието. Рязко се засили броят и интензитетът на провокациите, организирани чрез руските "миротворчески" контингенти и целящи засилване на напрежението между Грузия и сепаратистските режими в Сухуми и в Цхинвали.

Правителството в Тбилиси също направи доста грешки. Но положи и огромни усилия за да придвижи процеса на разрешаване на конфликтите напред. Саакашвили се раздели с един от най-близките си сътрудници - военния министър Окруашвили - заради радикалните му възгледи за военно решение на проблема със сепаратизма в Южна Осетия.

Предложението на Грузия да ѝ бъде предоставен план на действие за членство в НАТО на срещата в Букурещ през април т.г. бе блокирано от Германия и Франция, страхуващи се от изостряне на отношенията си с Русия. Въпреки това бе решено, че подобен план ще бъде даден на Тбилиси на следваща среща, може би още през декември. Така за Москва периодът за радикално действие против членство на Грузия се заключи между месеците май и декември 2008 г.

През юли рязко се засилиха провокациите към етническите грузинци и към представителите на грузинските институции на територията на Южна Осетия. На 3 юли бе осъществен опит за атентат над Дмитри Санакоев, министър-председател на про-грузинското правителство на областта. Рязко скочи броят на въоръжените инциденти и провокации, в които пряко участваха руски военни от миротворческите части".

Въоръжените нападения на паравоенни бандитски формирования над грузински села и общности в Южна Осетия станаха ежедневни. Силни са критиките срещу "импулсивността" на Саакашвили, чиито нерви не издържали и той заповядал нахлуване на грузинската армия в Цхинвали... Тези критики обаче не отговрят на един интересен въпрос - защо грузинската армия влезе в Цхинвали с джипове и леки БТР-и, а градът беше разрушен от тежък артилерийски обстрел? Чия беше тази тежка артилерия...? Не зная колцина от критиците на Саакашвили биха издържали на подобен гангстерски натиск - ежедневен, брутален, в продължение на години.

Руският блицкриг в Грузия бе светкавично последван от открита окупация

етническо прочистване на грузинските общности и практическа анексия на Абхазия и Южна Осетия. Руски военни части са разположени на грузинска територия в т.нар. "зони за контрол", които на практика са предмостия за следващи военни операции срещу кавказката република. Конфликтът между Русия и Грузия бързо се

интернационализира и стана обект на все по-интензивни политически и дипломатически инициативи.

Целенасочено се утвърждава разбирането, че този конфликт слага край на международното статукво след края на Студената война. Споделените принципи и норми на международно поведение, залегнали в развиващата се система на международното право, отстъпват място на архаичните регулационни механизми на взаимоотношения между Великите сили, формирали Европейския концерт на XIX век. Според тези механизми всяка империя - "Велика сила" - има своя "сфера на влияние", в която другите нямат право да се месят.

Русия е движещата сила на този поход назад към миналото. Коя е сферата на влияние на Русия? Зависи... Днес са Грузия и Украйна, утре - Естония и Литва, после - Балканите, след това...? "Поздравления, Съветската армия стигна до Берлин" казва Труман на Сталин. "А, Александър Първи стигна до Париж" отговаря Йосиф Висарионович. В руската преса вече могат да се прочетат немалко мечти на великодържавни анализатори за изолирането на Америка отвъд океана, интегрирането на Русия и Европа в единен съюз - под руско ръководство, разбира се. Внимателно се следят реакциите в Европа и в Америка на "ограничената операция" срещу Грузия. Публикувани бяха свръхинтересни анализи за вариантите на "реинтеграция" на Украйна - според мащаба на планираните от руската армия военни операции...

Живеем в XXI век, а не в епохата на Виенския конгрес и кремълските мечти може би изглеждат свръхилюзорни за сериозните анализатори на съвременния Запад. Но те не са съвсем илюзорни. Вярно, зад тези великодържавни копнежи стои един твърде остарял, архаичен държавно-политически манталитет на хора, отклонени в своето развитие на политически елити с век или два от съвременния - западен(!) - свят. Но историята неведнъж е давала правото на победа именно на енергичните недоразвити мечтатели, за сметка на преситените, инертни в самодоволството си изтънчени елити на една или друга епоха.

Какво представлява днешна Европа - с нейното богатство, култура, софистицирана социална и политическа система - пред лицето на енергийно-суровинната имперска амбиция на Москва? На пръв поглед - несравними реалности - демографски, икономически, културни, институционални, все в полза на Европа. А на практика именно суровинният придатък командва парада - заплашва, купува, подкупва, наказва и възнагражда...

В епохата на Студената война Америка бе тази, която осигуряваше свободата на Западна Европа. Днес Америка е все по-малко склонна да носи подобна отговорност, а и все по-малко ще може да си го позволи. "Виетнамците продължават да сънуват кошмари от времето на комунизма" - смееше ни се един весел белгиец на конференция в Прага през 2002 г. - "С руската заплаха веднъж завинаги свършено, днес те са сто на сто зависими от нас за оцеляването и за развитието си... Членството ви в НАТО е безсмислен товар, който ще носите дълго на гърба си".

Не съм срещал наскоро този господин, но не се съмнявам - той има оптимистична версия за обяснение на всичко това, което се случва днес...